

Csicsay Orsolya

Kádár Annamária: Az érzelmi intelligencia fejlődése és fejlesztésének lehetőségei óvodás- és kisiskoláskorban (Recenzió)

Napjainkban az érzelmi intelligenciának, valamint annak fejlesztésének egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a szakértők. Kádár Annamária 2012-ben kiadott könyvében nagyszerűen rámutat arra, hogy az érzelmek, azok kifejezése milyen nagyban hozzájárulnak egy lelkileg egészséges felnőtt boldogulásához és helytállásához a mindennapokban és azon felül is. Ahhoz, hogy mindez megvalósuljon, már a születéstől fogva gondozni, ápolni kell a megfelelő fejlődést az egyes életszakaszoknak megfelelően. A könyv első része ismerteti az olvasóit a világ számos nagy pszichológusának megállapításaival, kutatásaik eredményeivel, összehasonlítja az egyes elméleteket, melyek rámutatnak az érzelmek szerepére a társas kapcsolatok szabályozásában, valamint befolyásolják a figyelmet, az észlelést, de akár a tanulást is. Az olvasó, legyen akár szülő, akár pedagógus, közelről megismerkedhet az érzelmi élet alakulását meghatározó tényezőkkel csecsemőkortól kezdődően egészen a kisiskolás korig. Az író erőteljesen hangsúlyozza, hogy mennyire fontos a biztonságos, szeretetteljes családi háttér megléte már a születés első percétől kezdve. A kötődés minősége vagy annak a hiánya sorsdöntő lehet a későbbi életben, meghatározza a társas viszonyokat, a párkapcsolatokat, az egészségi állapotot, de akár az önbizalmat is. Egy egész fejezetben olvasható az intelligencia kutatásának rövid történetisége, melyben számos világhírű pszichológus meghatározását vonja párhuzamba az íróé. Fogalmának értelmezése ma is vitatott terület, de abban a legtöbb szerző egyetért, hogy az érzelmi intelligencia maga a kikristályosodott intelligencia. Fejlesztésének szükségessége abban nyilvánul meg, hogy az egyén felismerje és kimutassa érzelmeit, tudatában legyen pillanatnyi érzelmei hatásának, kezelni tudja érzelmeit, ami által könnyebben birkózik meg a szorongással, lehangoltsággal, ingerlékenységgel. A saját érzelmeink kezelésén túl fontos mások érzelmeinek felismerése is. Ennek alapja az empátia, amely segítségével könnyen dekódolni tudjuk mások igé-

nyeiről, vágyairól közvetített jelzéseket. A szociális befolyásolás képessége feltehetően nem csupán a saját érzelmeink kezelését, hanem mások érzelmeinek kézben tartását is. Az érzelmek tudatosítása ugyanis sokkal hatékonyabbá teszi a szociális alkalmazkodást.

A könyv egy további kis részében Kádár Annamária az érzelmi intelligencia tréningekkel való fejlesztésével foglalkozik. Bemutatja annak történeti előzményeit, majd ismerteti eredményes megvalósításának körülményeit. Az efféle tréningek célja az öntudatosság és az énkép javítása, a szociális percepcióban való jártasság növelése, valamint az inadaptív viselkedésmódok felváltása alkalmasabbakkal. Az érzelmi intelligencia-tréning egyik lényeges fókuszja, hogy mind a pedagógusok, mind a gyerekek elsajátítsák azt a képességet, hogy az érzelmeket a gondolkodás serkentésére használják fel. Az érzelmi kompetencia fejlesztésének életkoroknak megfelelő lépcsőfokai vannak. Kisgyermekkorban a legfontosabb, hogy a gyermekben biztonságérzet alakuljon ki. Ha a családi és az óvodai környezetben is biztonságban érzi magát, bátran fedezi fel az új ingereket. A gyermek érzi, hogy bátran elindulhat az ismeretlen felé, de közben tudja, hogy bármikor segítséget kérhet, ha fenyegető ingerekkel szembesül. Ez a tudat olyan erőforrás lesz, amely bátorságot ad számára, amikor elbizonytalanodik. Az óvodai és az iskolai környezetben a vezető szerep a pedagógusé. Ahhoz, hogy a gyermek érzelmi intelligenciája a lehető legjobban fejlődjön, elsősorban empátikus, kreatív és gyermekközpontú pedagógusra van szükség.

Kádár Annamária a könyv záró részében számos jó gyakorlatot kínál, melyek a mindennapokban alkalmazhatóak az óvodában és iskolában egyaránt, sőt tovább fejleszthetőek a csoport és a gyerekek igényeinek megfelelően. Ugyanis ha a pedagógus tudatosan szabályozza az érzelmeket, odafigyel a gyerekek fejlődésére, törekszik a kölcsönösen elfogadó célok kitűzésére, akkor az érzelmi intelligencia fejlődését segíti elő.

Ne azt nézd, kinek milyen a borszíne, hanem azt, milyen a szíve.

(Ma de pr'oda, savi hin manušes morči, aš dikh, savo les hin jilo..)

Roma közmondás

A roma tanulók oktatásának kérdésköre szlovákiai és külföldi viszonylatban is a romákat érintő egyik legfontosabb és leginkább aktuális kérdések közé tartozik. A romák és az iskola kapcsolatát számos kutatás vizsgálta s vizsgálja napjainkig, hiszen maga a probléma rendkívül szerteágazó.

A témát kutató egyének többsége megegyezik abban, hogy a problémát haladéktalanul orvosolni kell, hiszen a többségi társadalomban kisebbségként, még hozzá nagy számban jelenlévő kisebbségként élő romák felzárkóztatása az oktatás és művelődés talaján válhat igazán hatékonyá.

A romák jelentős része nem tulajdonít nagy jelentőséget az oktatásnak. A fiatal romák esetében gyakori jelenség, hogy az iskola (nehézkés) elvégzése után gazdasági szempontból a társadalomnak szinte teljesen haszontalan tagjaivá válnak.

A cigány származású tanulók az óvodákban, valamint a későbbi iskolai képzés során egy egészen sajátos szerepet töltenek be. Származásukból adódóan másfajta értékorientációval rendelkeznek, életstílusuk, kulturális, szociális és ökonómiai hátterük jelentős mértékben eltér nem cigány származású társaiktól. Fliegel szerint a cigány származású tanulók esetében a pedagógus oktatói-nevelői munkáját jelentős mértékben befolyásolják a következő tényezők: a beszédkészség folyamatának kialakulásánál jelentkező nehézségek, a családi nevelés terén megfigyelhető hiányosságok, melyek a szülők eltérő kulturális hátterére vezethetőek vissza, gyakori betegeskedés, alultápláltság, a szülők munkanélkülisége, s az ebből adódó rossz ökonómiai háttér, a romákkal szemben fennálló előítéletek leküzdései (Portik, 2003, 27).

Haniczko Anna

Cigány származású gyermekek az óvodában

A roma családok és az iskola között meglévő feszültség nem újeletű probléma. A szakirodalomban számos kutatás foglalkozik a roma tanulók iskoláztatásával, továbbtanulási lehetőségeivel, s a munkaerőpiacon való érvényesülésükkel.

A roma családok és az iskola között lévő problémák már a gyermek óvodai látogatásának megkezdésekor jelentkezhetnek. Az iskolára való felkészítés folyamatában az óvoda fontos szerepet tölt be. Az alapvető kompetenciák fejlesztése az óvodában veszi kezdetét, s az iskolában folytatódik. A pedagógiai intézmények kiemelt feladata a kompetenciák fejlesztése. Az iskolába kerülő gyermek esetében ez azokat az alapképességeket, ismereteket, attitűdöket jelenti, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a későbbiekben az iskolában ezekre alapozzanak. (Kathyné, 2011, 67).

A romák és az oktatási intézmények között létrejövő konfliktusok többnyire a következő okokból kifolyólag jönnek létre:

- A romák életstílusára jellemző kötetlen napirend; az iskolai rendszabályok betartásánál jelentkező problémák.
- A pedagógus tájékozatlansága a roma kultúrában.
- A romákkal szemben támasztott előítéletek; megbélyegzés.
- Az együttműködés hiánya a roma családok és az óvoda, iskola között.

Kutatásom során egy közép-szlovákiai településen, Tornalján végeztem vizsgálatokat az egyik helyi óvodában. Tornaľa (Tornaľa) a Besztercebányai kerület Nagyrőcei járásában helyezkedik el. Az utolsó népszámlálás adatai szerint Tornaľa összlakosságának száma 7509 fő, ebből 334-en vallották magukat roma származásúnak (ŠÚSR, 2011).

Jelen tanulmányom részét képező kutatás csak töredéke annak, amelyet a gömri régió további településeinek óvodáiban gyűjtöttem, viszont hasz-

nos kiindulópontként szolgált a további vizsgálatokhoz. Az óvónőknek feltett kérdések összeállításánál arra törekedtem, hogy egy többé-kevésbé komplex képet alkothassak a roma származású tanulókkal zajló oktatói-nevelői munkájukról. Kutatásom során 5 óvónővel sikerült interjút készítenem, mely során a következő kérdéseket kellett megválaszolniuk:

■ **Milyenek az eddigi tapasztalatai a roma gyermekekkel való együttműködéssel kapcsolatban?**

■ A megkérdezett óvónők egyetértettek abban, hogy roma gyermekekkel kapcsolatos kifejezetten negatív tapasztalataik nincsenek. Úgy vélik, a feszültséget sokszor nem a gyermekek, hanem azok szülei generálják. A roma kisgyermek szülei a fegyelmezést sokszor keverik a diszkriminációval, az előítéletekkel.

■ **Több időt vesz igénybe náluk az egyes tevékenységek elsajátítása?**

Interjúalanyaim véleménye megegyezett abban, hogy ez egyéneknél változó. A csoportokban akadnak olyan roma származású kisgyermek, akiknél egyes alapvető tevékenységek elsajátítása jóval több időt vesz igénybe, mint nem roma társaik esetében, a rajzolás vagy éppen egy játékos feladat terén kevésbé ügyesek. Ezen „hiányosságukat” viszont kiválóan kompenzálják tánc, éneklés, színpadi szereplés terén, hiszen a tánc és a muzsika a roma kultúra szerves részei.

A roma gyermekek hátrányos helyzetét a társadalomtól elszenvetett megbélyegzésen, izoláción kívül az családi háttér is befolyásolja. Nem ritkaság, hogy az egyébként tehetséges, eleve jó adottságokkal rendelkező kisgyermek szűkebb családi környezetben nem lát követendő példát, s egy ilyen közegben könnyebben elvesz a tehetség.

■ **Együttműködnek a roma családok az óvoda intézményével?**

(együttműködnek-e a pedagógusokkal, részt vesznek-e a különböző rendezvények szervezésében?)

Adatközlőim elmondása szerint a roma óvodások szülei, bár mutatnak érdeklődést az óvoda felé, sokszor előfordul, hogy véleményük eltér a pedagógusokétól, ezért inkább úgy döntenek, nem vesznek részt az egyes események szervezésében.

■ **Rendszeresen látogatják-e a roma gyermekek az óvodát?**

A roma gyermekek többsége néhány nem roma származású kisgyermekkel ellentétben rendszeresen látogatja az óvodát. Az óvónők szerint sok roma kisgyermek kifejezetten szeret hozzájuk járni, hiszen azonos korú gyermekekkel lehet, játékokkal, mesekönyvekkel, kifestőkkel, rajzeszközökkel van körülvéve. A materiális dolgok sokuk esetében az otthoni környezetben hiányoznak, gyakori példa, hogy az óvodában találkoznak először mesekönyvekkel, kifestőkkel, ceruzákkal.

■ **Gondot okoz-e számukra az óvodában/iskolában megkövetelt rend (szabályok) betartása?**

A romák többsége számára problémát jelent a rendszabályok betartása. Életvitelükből, mentalitásukból kifolyólag nehezen azonosulnak a társadalom által meghatározott normákkal. A roma kisgyermek számára az óvoda a kezdetekben az a hely, ahol folyamatosan akadályokkal kell szembenéznie. Az általam megkérdezett óvónők véleménye megegyezett abban, hogy a cigány kisgyermek esetében gyakrabban indokolt az erélyes, határozott fellépés és fegyelmezés.

■ **Volt-e a közelmúltban komolyabb, említésre méltó konfliktus valamilyen roma családdal?**

Az óvónők szerint a feszültséget sok esetben a roma gyermekek szülei generálják. Nem gyakori jelenség, de előfordul, hogy a roma szülő képte-

len tiszteletben tartani az óvodában a gyermekétől megkövetelt figyelmet. A fegyelmezést (rendszerbetartás, óvodai napirend betartása) egyenlőnek tartja a diszkriminációval, kiközösítéssel. A pedagógus munkája és igyekezete ezen okból kifolyólag is gyakran hiábavaló, hiszen a nap folyamán az óvodában gyakorolt nevelési modellt az otthoni környezetbe kerülve egy jelentős mértékben eltérő nevelési modell váltja fel.

■ **Milyenek a tapasztalatok a roma s nem roma gyermekek barátságával kapcsolatban?**

Megfigyeléseim szerint s az óvónők elmondása alapján a roma kisgyermek többnyire együtt barátkoznak, keresik egymás társaságát. Előfordul, hogy azért, mert eleve ismerősöként, barátokként kerülnek az óvodába, viszont olyan esetek is voltak, amikor a gyermekek korábban nem ismerték egymást. Ebben az életkorban még nem jellemző, hogy a gyermek tudatosítaná saját vagy éppen társa származását, éppen ezért nem tartom valószínűnek, hogy ez alapján választaná barátokat. Ami a roma s nem roma gyermekek barátságát illeti, nincsenek említésre méltó konfliktusok, nem jellemző a nem roma származású gyermekek részéről való kiközösítés sem.

Végezetül összegzem azokat a javaslatokat, amelyek segítségével véleményem szerint segíthetnénk a cigány származású kisgyermek óvodai közegbe való beilleszkedését, érvényesülését:

■ **A multikulturális nevelés elvei alapján működő oktatói-nevelői munka:**

Tiszteletben tartani a gyermek kulturális háttérét, tekintettel a szociális

körülményekre. A romák esetében gyakori jelenség, hogy nem ismerik saját kultúrájukat, származásukat, s ezáltal gyermekeiknek sem tudják továbbadni ezeket az értékeket. A multikulturalitás elveire alapozva érdemes megismertetni a roma s a nem roma származású diákokat is a roma kultúra elemeivel. Az előítéletek elleni harcot már gyermekkorban célszerű elkezdni, hogy a nem roma származású gyermekben is tudatosuljon, társa csak származását tekintve más, viszont hozzá hasonlóan értékes ember.

■ **A szociális háttér figyelembevétele:**

A romák esetében jellemzően nagy a rossz szociális háttérrel, nehézkes anyagi körülményekkel rendelkező családok aránya, a szülők alacsony iskolai végzettsége (számos esetben az egyik vagy akár mindkét szülő még az általános iskolát sem fejezte be). Ezen okból kifolyólag a roma gyermekek esetében különösen fontos, hogy az oktatói-nevelői munkát végző egyén ismerje a gyermek családi háttérét, életkörülményeit, s munkája során tekintettel legyen arra.

■ **Az oktatói-nevelői intézmények és a szülők kapcsolatának megerősítése:**

Tanulmányom elején néhány gondolat erejéig foglalkoztam a roma szülők és az óvoda kapcsolatával. A szülők bevonódását („involvement”) elősegítő programokkal kapcsolatban figyelemre méltó eredményekről tanúskodnak az USA-ban végzett hatásvizsgálatok, melyek a stratégiai tervezés és az iskolai szervezeti változások szükségességét hangsúlyozzák, különösen a hátrányos társadalmi helyzetben élő családok részvételének serkentésével. Raffaele és Knoff

az iskola és a család együttműködésében a következő alapelvek megvalósítását tekintik fontosnak:

■ az együttműködésnek inkább proaktívnak, mint reaktívnak kell lennie, minden szülő bevonódását segíteni kell;

■ az együttműködésnek érzékenynek kell lennie a családok változatos kultúrájára, életkörülményeire, szociális és társadalmi adottságaira;

■ az együttműködésnek építenie kell a szülők oktatási folyamathoz való hozzájárulásának elismerésére;

■ az együttműködésnek elő kell segítenie a szülő önbizalmának, szülői éhatékonyság-érzetének erősödését; minden szülőnek lehetőséget kell adni, hogy véleményét kifejezze, és ezt figyelembe is kell venni az oktatás folyamatában (Glauber, F. Lassú, Marton, Perlusz, Podráczky, 2012, 30).

Felhasznált irodalom:

■ JUHAŠČÍKOVÁ, I. – ŠKÁPIK, P. – ŠTUKOVSKÁ, Z. 2012: Štatistický úrad Slovenskej republiky. Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011. Obyvateľstvo podľa národnosti. 55. Letöltve: 2014. 10. 8.

■ GLAUBER, A. – F. LASSÚ, ZS. – MARTON, E. – PERLUSZ, A. – PODRÁČZKY, J. 2012. Nemzetközi kutatások a szülői részvétel hatásáról. In: Podráczky Judit (szerk.): Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról. 13-42. Letöltve: 2015. 6. 11.

■ PORTIK, M. 2003: Determinanty edukácie rómskych žiakov (asistent učiteľa). Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, 2003. Prešov.

■ KATHYNÉ MOGYORÓSSY, A. 2011. Mit ad az óvoda, mit vár az iskola? In: Chrappán Magdolna (szerk.). Az iskolakezdés pedagógiai kihívásai. Konferenciakötet, Magyar Óvodapedagógiai Egyesület – Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományok Intézete, 64-69. Letöltve: 2015. 4. 17.

